

Simon Grenness Myrvold

"Hvordan oppfatter unge arbeidsledige med psykiske lidelser arbeidslinjas aktiveringspolitikk, sett i lys av empowerment?"

"How do young unemployed individuals with mental disorders perceive the activation policy, viewed in the light of empowerment?"

Bacheloroppgave i Sosialt arbeid

Veileder: Roberto Iacono

Mai 2024

Simon Grenness Myrvold

"Hvordan oppfatter unge arbeidsledige med psykiske lidelser arbeidslinjas aktiveringspolitikk, sett i lys av empowerment?"

"How do young unemployed individuals with mental disorders perceive the activation policy, viewed in the light of empowerment?"

Bacheloroppgave i Sosialt arbeid
Veileder: Roberto Iacono
Mai 2024

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Fakultet for samfunns- og utdanningsvitenskap
Institutt for sosialt arbeid

Kunnskap for en bedre verden

Sammendrag

Aktiveringspolitikken har de siste årene fått et sterkere fotfeste i Vest-Europa, med en økt tro på at det lønner seg å jobbe fremfor å motta økonomisk stønad. Det har derfor blitt innført strengere krav om aktivering og sanksjonering overfor de som mottar trygdeytelser, slik at Norge kan opprettholde den høye sysselsettingsraten. Nav har med dette innført flere påbud om obligatorisk deltakelse ved aktiveringstiltak, noe som fremfor alt gjelder de under 30 år. Dette kommer som en politisk motreaksjon til den urovekkende økningen i unge som uføretrygdes grunnet psykiske utfordringer.

Problemstillingen lyder dermed som følgende: *Hvordan oppfatter unge arbeidsledige med psykiske lidelser arbeidslinjas aktiveringspolitikk, sett i lys av empowerment?* Problemstillingen belyses ut ifra en sosialfaglig tilnærming til empowerment begrepet, der jeg vil diskutere hvordan Navs aktivitetsplikt påvirker maktposisjonen til unge med psykiske lidelser.

Oppgaven er skrevet som en litterær bacheloroppgave, med formål om å systematisk innhente data gjennom digitale databaser og fysisk faglitteratur. Ved å foreta systematiske litteratursøk fra ulike akademiske databaser og dokumentert utvelgelsen av relevant litteratur, har metoden bistått i med å belyse problemstillingen på et faglig akademisk nivå. Kildene som ble valgt ut er vurdert som pålitelige og av høy vitenskapelig kvalitet. I kapittel 7 er det i tillegg lagt ved en søketabell.

I oppgaven har jeg funnet flere studier som stiller seg kritisk til aktiveringspolitikkenes påvirkning på unge med psykiske lidelser, selv om forskning viser at arbeid er positivt for den psykiske helsen. Studier framhever at unge brukere ofte føler seg maktesløse i møte med Nav, og at aktiveringspliktenes ansvarliggjøringsdimensjon stiller for høye krav til unge med psykiske lidelser. Mangel på brukermedvirkning og individuell tilpasning kan føre til avmakt, mangel på mestring og redusere brukerens generelle psykiske helse. I overensstemmelse med empowerment-teorien, konkluderes det derfor med at det trengs mer individuell tilrettelegging og færre krav om aktivitet i Nav.

Abstract

The activation policy has gained stronger ground in Western Europe in recent years, with an increased belief that it pays off to work rather than receive economic support. Therefore, stricter requirements for activation and sanctions have been introduced for those receiving benefits, so that Norway can maintain its high employment rate. As a result, Nav has introduced several mandates for mandatory participation in activation measures, primarily targeting those under 30 years of age. This comes as a political reaction to the alarming increase in young people receiving disability insurance due to mental health challenges.

The issue therefore reads as follows: *How do young unemployed individuals with mental disorders perceive the activation policy, viewed in the light of empowerment?* The issue is illuminated from a social work approach to the concept of empowerment, where I will discuss how Nav's obligation to engage in activities affects the power position of young people with mental disorders.

The assignment is written as a literary bachelor's thesis, with the purpose of systematically gathering data through digital databases and physical academic literature. By conducting systematic literature searches from various academic databases and documenting the selection of relevant literature, the method has assisted in shedding light on the issue at a scholarly academic level. The sources chosen have been assessed as reliable and of high scientific quality. In addition, a search table has been included in Chapter 7.

In the thesis, I have found several studies that are critical of the impact of activation policies on young people with mental disorders, even though research shows that work is beneficial for mental health. Studies highlight that young users often feel powerless when dealing with Nav, and that the accountability dimension of activation obligation imposes too high demands on young people with mental disorders. Lack of user involvement and individual adaptation can lead to powerlessness, a lack of mastery, and can reduce the user's overall mental health. In accordance with empowerment theory, it is therefore concluded that more individual adaptation and fewer demands for activity are needed in Nav.

INNHOLDSFORTEGNELSE

1.0 Introduksjon	4
1.1. Bakgrunn for valg av tema.....	5
1.2 Sosialfaglig relevans	6
1.3 Problemstilling	7
1.4 Definisjon av sentrale begreper og avgrensning	8
1.4.1 Unge arbeidsledige med psykiske lidelser.....	8
1.4.2 Nav.....	9
1.4.3 Arbeidslinja	9
1.4.4 Aktiveringspolitikk.....	10
1.5 Videre oppbygging av oppgaven	10
2.0 Metode	11
2.1 Litterær bacheloroppgave	11
2.2 Søkeprosessen - systematisk litteratursøk.....	11
2.3 Utvelgelse av relevant litteratur – fordeler og begrensninger	13
2.4 Kildens pålitelighet og kvalitet.....	14
3.0 Empowerment og hovedtrekk i valg av litteratur.....	15
3.1 Begrepet empowerment – et honnørord med slagside	15
3.1.1 Makt og avmakt – brukerens rett på hjelp og kontroll.....	17
3.2.1 Unge arbeidsledige med psykiske lidelser i aktiveringstiltak	18
3.2.2 Brukergruppens opplevelse av aktiveringspolitikken i Nav.....	21
4.0 Diskusjon	23
4.1 Empowerment – et ambivalent begrep i Nav.....	23
4.1.1 Empowerment som bevisstgjøring	23
4.1.2 Brukerens møte med empowerment og avmakt i Nav	24
4.1.3 Myndiggjort eller umyndiggjort?	26
5.0 Avsluttende refleksjoner.....	29
6.0 Litteraturliste.....	30
7.0 Søkelogg	35

1.0 Introduksjon

De offisielle indekstallene for sysselsettings- og arbeidsledighetsraten i Norge, har over tid vist seg å være seg relativt stabile. I februar 2024 var 113 000 personer klassifisert som arbeidsledige, noe som tilsvarer en arbeidsledighet på 3,8% av arbeidsstyrken, og en økning på 0,3% fra gjennomsnittsledigheten i 2023 (Statistisk Sentralbyrå, 2024a). Økningen var sterkest blant dem i alderen 15-24 år (Horgen, 2024).

Selv om offisiell statistikk har vist variasjon i antall arbeidsledige de siste 10 årene (Statistisk Sentralbyrå, 2024b), regnes Norge som et av industrilandene i EU/EØS med lavest arbeidsledighet (Qery, 2024). En av de viktigste grunnene er den *norske modellen*, eller den norske *velferdsstaten*. Den norske velferdsstaten er bygd på “rause” universelle velferdsordninger. Fra et sosialpolitisk ståsted fungerer samfunnsmodellen både som et overordnet økonomisk sikkerhetsnett for de som holdes utenfor arbeid, samt som et institusjonelt middel for å bistå arbeidsføre inn i arbeidsmarkedet (Hagaseth, 2019, s. 33). Her er Nav en essensiell forvalter av ordningene som sikrer marginaliserte grupper sosialhjelp.

Når det kommer til unge arbeidsledige i arbeidsstyrken, ser vi i kontrast til andre grupper en større økning i arbeidsledigheten. Tall fra 2023 viser at arbeidsledigheten blant unge mellom 15-24 år lå på 11,1% (Statistisk Sentralbyrå, 2024c). I forhold til andre arbeidsdyktige grupper, er denne gruppen vesentlig mer utsatt for ekskludering fra arbeidslivet og har en høyere andel arbeidsledige enn befolkningen generelt.

Det finnes flere ulike årsaker til at unge ikke er i arbeid, men en av de mer fremtredende grunnene er psykiske problemer. Regjeringen slår fast at det er en økende andel av unge som faller utenfor arbeidslivet på grunn av psykiske lidelser (Åsheim, 2018b, s. 258). I Stortingsmelding nr. 46 2012-2013, “Flere i arbeid”, viser forskning at seks av ti unge under 30 år som mottar uførepensjon, er registrert med en psykisk lidelse som primærdiagnose. Dette ser ut til å ha økt de siste 20 årene (Arbeidsdepartementet, 2013, s. 110).

Hvilken strategi har staten lagt for å føre “sårbare” grupper ut i arbeid?

En strategi for å få sårbare grupper (som unge med psykiske lidelser) inn i arbeidslivet, er gjennom tilrettelegging for arbeid og aktivisering. Gjennom *arbeidslinjas aktiveringspolitikk* vedtar staten at det skal lønne seg å jobbe fremfor å mota trygd, og at arbeidsledige må stimuleres til arbeid gjennom å aktiviseres. Arbeid skal med andre ord være veien til det gode liv.

Hvis de arbeidsløse ikke samtykker til, eller møter kravene til velferdsstatens aktiviseringstiltak, skal de bli møtt med negative sanksjoner, som oftest reduksjon eller bortfall av stønader (Hagelund, 2016, s. 25).

Med dette som bakteppe vil oppgaven forsøke å se nærmere på hvordan arbeidslinjas aktiveringspolitikk i praksis tolkes av unge arbeidsledige med psykiske lidelser. Her trekkes det også frem perspektiver fra begrepet *empowerment*, for å belyse avmaktsposisjonen mange unge arbeidsledige står overfor.

1.1. Bakgrunn for valg av tema

Den siste tiden har jeg blitt mer oppmerksom på den økende graden av antall unge uføre i Norge, hvor politikere, fagfolk og arbeidsgivere uttaler en offentlig uro med tanke på konsekvensene av at flere unge står utenfor arbeidsmarkedet. I media kan du lese stadig flere nyhetsartikler om unge uføre med psykiske problemer¹, og hvilke samfunnsutfordringer dette forårsaker. Dette kommer som en politisk motreaksjon på økningen i antall unge uføre, hvor målet enten blir å komme i jobb, eller ta del i et *arbeidsmarkedstiltak*, eller *aktivitetsplikt* (Skårdalsmo, 2024).

Den *nyliberale velferdspolitikken* har fått medvind i seilet og medvirker til engasjerende samfunnsdebatter og verdibaserte diskurser. Det oppfattes som et politisk polariserende tema når ulike politiske ståsteder er uenig i hvordan man skal inkludere sårbare grupper inn i arbeidslivet. Likevel ser man paradoksalt nok at de nyliberale utviklingstrekkene har - som tradisjonelt har vært assosiert til den konservative borgerlige fløy - de siste årene fått et bredere politisk fotfeste blant motstridene partisider i vestlige samfunn² (Askheim, 2019, s. 281). Slike paradoksale samfunnstrekk fører til et politisk og verdibasert engasjement hos meg, både fra et faglig og personlig ståsted.

I et tidligere emne i studiet ble min interesse for arbeidslinja vekket, hvor jeg opplevde de politiske arbeidsinkluderingsstrategiene som tankevekkende lesing. På den ene siden kan man forstå arbeid som en nødvendighet, og et gode som vi trenger for å forsørge oss og skape gode livsvilkår. I 2014 ble det gjort en oppsummering av ulike studier, og effekten av arbeid på fysisk og psykisk helse. Det understrekes at det trengs mer forskning på området for å validere

¹<https://www.nrk.no/direkte/xl/pa-veg-ut-av-samfunnet-1.16728886>

² Se eksempel på dette ved å trykke på denne - [lenken](#)

resultatet, men forskningen antyder at færre får psykiske helseplager eller blir rammet i mindre grad, enn om de ikke hadde vært i arbeid. Arbeid har dermed trolig positive psykiske helseeffekter på individet (Kleppe & Glemmestad, 2019, s. 19-20).

På den andre siden kan man forstå arbeidslinja som belastende for de som ikke har mulighet eller ønske om å delta i arbeidslivet. En nyliberalistisk fremvekst innenfor arbeidsinkluderingspolitikken resulterer prinsipielt i at sårbare grupper selv må ta konsekvensen av egne valg. Denne individualiserte ansvarliggjøringsdimensjonen av sårbare grupper vil som konsekvens kunne bidra til forhold som marginalisering, utenforskap og avmakt (Askheim, 2019, s. 281).

Med andre ord er arbeidslinja både sammensatt og omdiskutert, samt relevant på et politisk nivå, når politikerne iverksetter særlig innsats mot utsatte unge og personer med psykiske lidelser (Arbeidsdepartementet, 2013, s. 109).

1.2 Sosialfaglig relevans

Å bistå andre til *selvhjelp* for å skape et bedre liv for en selv og andre, regnes som et essensielt yrkesfaglig prinsipp og mandat pålagt sosialarbeideren (Fellesorganisasjonen, 2017). Det betyr ifølge Ingunn T. Ellingsen mfl., at “innsatsen skal dreies fra reparasjon til forebygging, fra passivitet til aktivitet, fra eksklusjon til inklusjon og deltakelse” (Berg et al., 2015, s. 24). Her står tanken om at man lærer ved å delta og ved å bli inkludert i arbeidslivet, sentralt i det sosialfaglige arbeid (Weihe, 2019, s. 235). Et viktig samfunnsoppdrag blir for sosionomen å hjelpe utsatte grupper med å komme ut i arbeidslivet. Som *velferdsbyråkrater* står sosionomen i sentrum av velferdssamfunnets institusjonelle bakkebyråkrati, med mål om å inkludere flere arbeidsløse inn i arbeidslivet. Arbeidslinja uttrykker her en sentral politisk ambisjon om “arbeid for alle”, hvor sosionomen står sentralt i å konkretisere og realisere arbeidslinjas politiske ambisjoner (Terum et al., 2012, s. 79).

Fra et *brukerperspektiv* kan de statlige og kommunale etatene få verdifull innsikt i hvordan arbeidslinjas aktiveringspolitikk reelt påvirker livene til de individene tiltakene gjelder. Dette er et viktig perspektiv å ta i betraktning, når politikere og fagkyndige søker kunnskap om hvilke tiltak som får flere inn i inntektsgivende arbeid. For at en sosionom skal forebygge, løse og redusere sosiale problemer, må sosionomen prøve å forstå brukerens helhetlige utfordringer og

behov. Dette gjøres i tett samarbeid med den eller de det gjelder (Fellesorganisasjonen, 2017). Med sosialfagets økende søkelys på *brukermedvirkning* og *individuell oppfølging* (Ellingsen & Skjefstad, 2015, s. 106), er det antagelig viktigere enn tidligere å forstå de individuelle utfordringene som brukere utsettes for, via for eksempel instrumentelle arbeidsmarkedstiltak.

Unge voksne, og særlig de som lider av psykiske diagnoser havner i større grad - i kombinasjon med lav utdanning og liten tilhørighet til arbeidslivet – i *utenforskap* (Grytting, 2022, s. 12). Med bakgrunn i politiske uttalte målsettinger, som å få flere i arbeid, blir det derfor viktig at sosionomen behersker inkluderingskompetanse, med evne til å sosialt inkludere individer inn i arbeid. Arbeidsinkludering og forebygging av utenforskap er dermed et av flere viktige elementer innenfor sosialt arbeid, når det motvirker ekskludering av utsatte grupper (Kleppe & Glemmestad, 2019, s. 15).

I denne oppgaven vil begrepet *Empowerment* være sosialfaglig relevant, ettersom det er viktig å se på prosesser som bistår sårbare individer og grupper med autonomi og egenmakt. Dette er især nødvendig for å forstå avmaktssituasjonen som mange unge arbeidsledige står overfor. Her blir sosionomens rolle å bidra til en positiv utvikling mot myndiggjøring, styrke, kraft og makt (Askheim, 2012, s. 12), samt frigjøring og sosial rettferdighet overfor brukeren (Askheim, 2019, s. 284). Gjennom en empowerment-tilnærming skal sosialarbeidere bidra til å få fram marginaliserte individer og gruppers ressurser og krefter, slik at de kan befri seg fra avmaktssposisjonen (Askheim, 2019, s. 278). Empowerment-perspektivet vil her bli relevant i den videre kritiske teoretiseringen og nyanseringen av aktivitetsplikten som kreves overfor unge brukere i NAV, og vil bli grundigere diskutert i kapittel 3.

1.3 Problemstilling

I oppgaven vil jeg undersøke nærmere hvordan unge voksne med ulike former for psykiske lidelser, beskriver opplevelsen av Navs aktiviseringstiltak. Med fremveksten av en mer håndfast arbeidslinje og sanksjonerende praksis, vil konsekvensene av velferdspolitiske trender bli drøftet i lys av en økende sårbar samfunnsgruppe - unge arbeidsledige med psykiske lidelser.

Oppgavens problemstilling lyder som følger:

“*Hvordan oppfatter unge arbeidsledige med psykiske lidelser arbeidslinjas aktiveringspolitikk, sett i lys av empowerment*”?

1.4 Definisjon av sentrale begreper og avgrensning

1.4.1 Unge arbeidsledige med psykiske lidelser

I denne oppgaven har jeg valgt å avgrense målgruppen til unge arbeidsledige med psykiske lidelser. Valg av avgrensning går ut på at personer i yrkesaktiv alder regnes i Norge å være fra 15-74 år, det vil si hvilke år det er normalisert at man skal jobbe (STAMI NOA, u.å.). En publikasjon gjort av SSB fra 2013, definerer ungdom eller unge voksne i alderen fra 16-30 år (Statistisk Sentralbyrå, 2013, s. 5), og i Nav omtales unge arbeidsledige fra 30 år og nedover (NAV, 2024b). På bakgrunn av dette har jeg valgt å fokusere på unge med psykiske lidelser som er 15-30 år.

Jeg har også valgt å avgrense oppgaven mot unge voksne med *psykiske lidelser*. Begrepet psykisk lidelse er sammensatt, og kan forstås som en samlebetegnelse for anormale kognitive tilstander som forstyrrer individets tanker og følelser (Håkonsen, 2014, s. 289). Symptomer på psykisk lidelse omfatter ulike diagnoser, (hvor noen av de vanligste er angst, depresjon, ADHD, schizofreni og bipolar lidelse) og varierer i alvorlighetsgrad og omfang (Tesli et al., 2023). Avgrensningen er gjort på grunnlag av økningen i unge voksne som rapporterer om psykiske plager. Nasjonal og internasjonal forskning viser tydelig til at det er en klar økning i antall unge som rapporterer om psykiske plager fra tidlig 1990-tallet og utover (Landsorganisasjonen i Norge, 2022, s. 3). Fersk statistikk fra Nav (februar 2024) viser at 72 prosent (sirka 3 av 4) av unge mottakere av arbeidsavklaringspenger (AAP) har psykiske lidelser oppført som hovedgrunn for AAP (NAV, 2024a).

Basert på en urovekkende økning i psykiske lidelser blant unge, finner jeg det svært relevant å tilegne meg mer forståelse om brukergruppens erfaringer med de lokale sosialtjenestekontorene.

1.4.2 Nav

Oppgaven vil sette søkelyset på målgruppens møte med aktiveringspolitikken og dens instrumentelle håndheving. På den måten vil jeg i all hovedsak fokusere på innvirkningen Nav har på empowerment-prosessen til målgruppen.

Nav (Arbeids- og velferdsordningen) er en offentlig etat underlagt Arbeids- og sosialdepartementet, og har som samfunnsoppgave å gi mennesker mulighet til arbeid, meningsfull aktivitet og inntektssikring (Andreassen, 2017, s. 166).

Oppgaven begrenses mot unge voksne som befinner seg i en form for *arbeidsmarkedstiltak*. Dette kommer av at aktiveringspolitikken i all hovedsak gjelder de individer Nav anser som arbeidsdyktige. Dette utelukker de som går på uføretrygd, ettersom de anses som avklart og ikke arbeidsdyktige. Oppgaven vil derfor basere seg på forskjellige møter mellom diverse brukere og Nav-ansatte, hvor brukeren har vært/er i en arbeidsavklaringsprosess.

1.4.3 Arbeidslinja

Arbeidslinja kan forstås som en velferdspolitisk målsetting om å stimulere folk til å arbeide, fremfor å motta økonomiske trygdeytelser (Hagaseth, 2019, s. 30). Det skal med andre ord lønne seg å jobbe. Dette kommer av at den norske velferdsmodellen er forankret i kostnadsfulle velferdsutgifter, der staten er nødt til å prioritere hvilke instanser som skal (i større eller mindre grad) få tilgang på de knappe økonomiske ressursene. Ettersom velferdsstaten er “dyr i drift”, forutsetter dette at den generelle arbeidsstyrken er i inntektsgivende arbeid, slik at verdiskapning i samfunnet bidrar til å finansiere velferdsstaten (Hagaseth, 2019, s. 35). Med andre ord, handler arbeidslinja om at velferdsordningene utformes slik at flere trekkes bort fra passive stønader og ut i inntektsgivende arbeid. På den måten kan arbeidsstyrken bidra til vedlikeholdelsen av velferdsøkonomiens bærekraft, samt opprettholder en høy *arbeidsmoral* (Weihe, 2019, s. 224). Et annet uttrykk for arbeidslinja er “aktiv arbeidsmarkedspolitikk” (Hagaseth, 2019, s. 30).

1.4.4 Aktiveringspolitikk

Aktiveringspolitikken er en essensiell del av arbeidslinjas målrettede tiltak for å tilrettelegge for høy sysselsetting i arbeidsmarkedet. Fra en rapport gjennomført av Nav “Effekter av aktiveringstiltak” (2023), defineres aktiveringspolitikk som “tiltak/innsats som har som formål å hjelpe personer som står utenfor eller på kanten av arbeidsmarkedet til å komme i jobb” (Simson, 2023, s. 6). Her skal staten tilstrebe å inkorporere arbeidsløse inn i arbeidsmarkedet, med forutsetning om at individet forplikter seg til å delta i arbeidsrettede aktiviteter (Hagaseth, 2019, s. 31). Dette henger sammen med idéen om at det er nødvendig å stille krav for å hjelpe folk til å bli selvforsørgete (Leseth et al., 2020, s. 127). Her regnes *aktivitetsplikten* som en sentral lovbestemmelse for å stimulere flere arbeidsløse ut i arbeid. Aktivitetsplikten innebærer at brukerens rett på økonomisk stønad, betinges i en plikt til å utføre aktiviteter – *aktive vilkår* (Øverbye & Stjernø, 2012, s. 19). Aktivitetene kan ifølge Gjersøe & Leseth være å møte til veiledningssamtale med Nav, søke relevante jobber og delta i arbeidsrettede tiltak (Gjersøe & Leseth, 2022, s. 101).

1.5 Videre oppbygging av oppgaven

Oppgaven er delt opp i fem kapitler og de lyder som følgende: 1 Innledning, 2 metode, 3 empowerment og hovedtrekk i valgt litteratur, 4 drøfting og 5 oppsummering. I kapitlet om metode vil fremgangsmåten for det systematiske litteratursøket forklare. Her vil jeg forklare den selektive utvelgelsesprosessen av kildene, samt formidle kildekritikken og påliteligheten til valgte vitenskapelig materiale. Tredje kapittel vil gå nærmere inn på begrepet empowerment som sosialfaglig teori, og deretter trekke frem hovedtrekk fra valgt litteratur. I kapittel fire diskuteres det jeg problemstillingen på bakgrunn av data hentet fra kapittel 3. Til slutt vil jeg oppsummere de viktigste momentene fra oppgaven og lede det inn mot avsluttende refleksjoner.

2.0 Metode

2.1 Litterær bacheloroppgave

Dalland og Keeping definerer metode som “en framgangsmåte, et middel til å løse problemer og komme frem til ny kunnskap” (Dalland & Keeping, 2020, s. 53). Metode fungerer altså som et redskap man kan bruke for å samle inn data, når man ønsker å få svar på en problemstilling. Man skiller mellom kvalitativ- og kvantitativ metode, og i denne litterære bacheloroppgaven tas den kvalitative metoden i bruk. Det betyr ikke at oppgaven ikke vil inneholde data i form av målbare enheter, men heller at materiale hovedsakelig baserer seg på kvalitative intervjuer med relevante informanter (Johannesen et al., 2016, s. 29).

Oppgaven vil dermed orientere seg i forskning som allerede finns i feltet, og som er relevant for å belyse problemstillingen.

Det er lagt ved en søketabell med nærmere instruksjoner om hvordan jeg systematisk fant frem til valgte kilder for oppgaven. Her blir søkeprosessen presentert slik at valg av litteratur og systematisk metode blir kontrollerbar for lesere. Se søketabell i kapittel 7.

2.2 Søkeprosessen - systematisk litteratursøk

For å finne frem til mest mulig relevant kilder har jeg systematisk søkt etter litteratur og forskning, innhentet fra digitale databaser. For å finne vitenskapelige kilder har jeg benyttet meg av to kilder: Oria og Google Scholar. I begge databasene ble det foretatt systematisk litteratursøk for å sikre vitenskapelig innhentning av data. Det er i Oria de fleste vitenskapelige kildene ble hentet inn for å svare på problemstillingen. De samme systematiske søkene ble utført i databasene Google Scholar, IDUNN og Sociological abstracts, men jeg fant kildene enten irrelevant, upålitelige eller tilsvarende de jeg allerede hadde funnet.

I den innledende fasen av søkeprosessen søkte jeg mer overordnet for å få en oversikt over hvilke kilder jeg finner for de ulike søkeordene. Tilknyttet problemstillingen, ble relevante søkeord som “arbeidslinja”, “aktiveringspolitikk”, “unge arbeidsledige” og “psykisk helse” søkt på separat. Her erfarte jeg at enkelte søkeord isolert ble for “vide” og at jeg videre må ta i bruk ulike

søketeknikker for å avgrense søkeresultatet. I startprosessen “lekte” jeg meg med søkeordene, noterte ned relevante kilder og vurderte hvordan jeg videre kunne systematisere søkemethoden.

En grunnleggende norm ved bruk av strukturert litteraturstudie er at valg av primærstudier skal gjøres systematisk (Johannesen et al., 2016, s. 105). Med andre ord må man strukturere søkene målrettet mot forskning som kan bistå i besvarelsen av problemstillingen. For å finne valide data har jeg benyttet ulike søkestrategier for å innhente pålitelig og relevant litteratur.

Jeg begynte med å avgrense søkeomfanget basert på antall treff jeg fikk i databasene. En systematisk metode ble her å kombinere flere enkeltord og frasesøk sammen, som ved å søke på “arbeid” AND “psykiske lidelser” AND “unge voksne”. Dette gjorde at jeg eksempelvis fikk 31 treff, hvor flere av artiklene ble ansett som tematisk relevant for problemstillingen.

Et *inklusionskriterium* (utvidet kriterium) som jeg benyttet mye av i Oria, var å utvide søkeomfanget fra bare NTNU Universitetsbibliotek, til Norske fagbibliotek. Dette gjorde at jeg fikk flere elektroniske publikasjoner å velge i databasen. Når søket ble for stort avgrenset jeg søkeomfanget tilbake til NTNU Universitetsbibliotek (*eksklusjonskriterium*). En måte å sikre at jeg ikke ekskluderte relevant litteratur, var ved å bruke trunkering etter enkelte søkeord for å utvide søkeomfanget. Da ble søket eksempelvis slikt: “ung*” AND “arbeidslinj*”, for å få flere treff på varianter av samme ord.

For å utvide søkeomfanget og unngå ekskludering av treffende litteratur, søkte jeg på ulike fagterminologier og synonymer for samme begrep. Eksempelvis ved å testsøke på “psykisk helse” OR “psykiske problemer”. Slik brukte jeg flere emneord og med det sikret et større utvalg av relevant litteratur.

Ved for store søketreff ble det også aktuelt å avgrense publiseringsåret, med litteratur kun fra de siste 10 årene. Dette bidro ikke bare til avgrensning, men også sikring av dagsaktuelle publikasjoner. Jeg systematiserte dermed søkene i databasene ved å aktivt bruke inkluderings- og ekskluderingskriterier i løpet av søkeprosessen.

I søkeloggen i kapittel 7 kan man se hvordan jeg progressivt systematiserte søkeprosessen.

Eksempelvis, fra 10. mars gikk jeg fra 157 søketreff, med én utvalgt kilde, til 18 søketreff og fem utvalgte kilder. Ved å redusere bruken av trunkering, og ved å spesifisere og øke antall søkeord, klarte jeg gradvis å finne flere relevante kilder, med færre søketreff. Hvis dette resulterte i et begrenset antall relevante treff, prøvde jeg ut nye fagterminologier.

En annen semi-strukturert metode jeg i tillegg benyttet meg av, var *snøballmetoden*, som vil si at relevant litteratur blir referansen for videre funn av ny litteratur (Dalland & Keeping, 2020, s. 151). Dette gjorde jeg blant annet ved å gå inn på litteraturlisten til aktuelle artikler, for så å søke meg videre nye kilder. Jeg ble blant annet oppmerksom på at førsteamanuensis ved NORD universitet, Hilde Åsheim, som har publisert flere vitenskapelige publikasjoner som er av relevans for problemstillingen. Dermed søkte jeg på navnet hennes i ulike databaser for å oppdage flere aktuelle kilder.

2.3 Utvelgelse av relevant litteratur – fordeler og begrensninger

Søkeordene ble valgt ut ifra problemstillingens tema, kontekst og målgruppe. Her måtte jeg prøve flere ulike kombinasjoner og enkeltsøk av ord og begreper, for å finne god vitenskapelig litteratur. Jeg hadde også som mål å innhente betydelige mengder med data for hvert enkelt tema, for å underbygge forskningens pålitelighet og styrke oppgavens faglige kvalitet.

Et mangfold av kilder ble inkludert eller ekskludert, basert på dens faglige relevans og pålitelighet. Valg av data baserte seg på å systematisk lese et mangfold av overskrifter, sammendrag og innledninger. Relevant litteratur ble videre fortløpende dokumentert og sammenlignet med annen utvalgt litteratur.

Basert på en vurdering av kildens autentisitet, pålitelighet og representativitet, valgte jeg ut de mest treffende kildene som står relevant til problemstillingen (Johannesen et al., 2016, s. 103) Kildene ble også valgt ut ifra en målrettet utvelgelse, basert på to kriterier: At litteraturens forskningsmetode er *kvalitativ* og at forskningen retter seg mot *brukerens* perspektiv - unge med psykiske lidelser. Avgrensningen er et resultat av problemstillingens mål om å undersøke hvordan brukergruppen *selv* oppfatter aktiveringspolitikken. For å finne ut av dette, lette jeg aktivt etter vitenskapelige artikler med forskning som bygger på ulike metoder for kvalitative intervjuer.

En av begrensningen ved måten litteratur ble valgt ut på, er at det er omfattende arbeid å søke etter relevante kilder og utfordrende å finne de “riktige” søkeordene. Det er en systematisk krevende jobb og i prosessen er det mulig at god litteratur ikke blir vurdert som relevant nok. Jeg betraktet også flere publikasjoner som forsket på unge voksne på arbeidsmarkedstiltak, men

hvor det kun implisitt snakkes om psykiske lidelser hos informantene. Hvis jeg utelukkende baserte oppgavens kildegrunnlag på slik litteratur, kunne det bidratt til å undergrave en betydningsfull del av problemstillingen – det psykososiale perspektiv. Likevel finner jeg flere av disse kildene relevante og egnet som supplerende litteratur. Dette kommer av at flere av artiklene - som ikke eksplisitt snakker om psykiske lidelser – bekrefter at målgruppen har sammensatte problemer, noe som blant annet innebærer psykiske lidelser.³

2.4 Kildens pålitelighet og kvalitet

For å finne ut av om litteraturen var pålitelig og egnet, måtte kilden evalueres ut ifra en *kildekritisk* prosess. Kildekritikk betyr både å vurdere og karakterisere den litteraturen man har funnet (Dalland & Keeping, 2020, s. 152), slik at man i størst mulig grad kan trekke holdbare konklusjoner om kildens validitet (Johannesen et al., 2016, s. 102).

På bakgrunn av dette foretok jeg ulike inklusjons- og eksklusjonskriterier, hvor oppgavens vitenskapelige gyldighet ble et sentralt premiss. For å sikre den vitenskapelige kvaliteten, avgrenset jeg søkeomfanget til artikler som var fagfellevurdert av andre fagkyndige. Dette er en anerkjent metode for å kvalitetssikre publikasjonen og fastslå at kilden er vitenskapelig godkjent. Jeg vurderte også påliteligheten til litteraturen basert på: tidsskriftet de var publisert i, kvaliteten på kildehenvisningen, det akademiske språket, presentasjonen av ny kunnskap og om forskningsartiklene hadde en *IMRaD-struktur*. IMRaD regnes som en anerkjent norm for oppbygging av vitenskapelige artikler. (Dalland & Keeping, 2020, s. 157).

De fleste kildene i oppgaven er kvalitetssikret som vitenskapelige artikler, av fagkyndige forskere. Enkelte kilder som ble valgt ut var også forskningsrapporter, masteroppgaver og doktoravhandlinger. Fagrapportene er gjennomført av pålitelige instanser hvor forskerne er transparente om metodebruken. Dermed ble flere rapporter vurdert som pålitelig, selv om rapporter hovedsakelig regnes som mindre meritterende enn vitenskapelige artikler.

Universitetsoppgavene er også nøye lest gjennom og vurdert som pålitelige. Det er viktig å være kritisk ved bruk av master og doktoravhandlinger, når litteraturen mangler fagfellevurdering og

³ Se eksempel i artikkelen “Når sammensatte problemer blir til medisinske diagnoser” (2020) på s. 28 - <https://www.idunn.no/doi/epdf/10.18261/issn.2535-8162-2020-01-03>

ferdig fagutdannede forskere. Dermed brukes disse oppgavene målrettet som komplementerende litteratur til de vitenskapelige artiklene.

Artikler som ble ekskludert holdte ikke en god nok vitenskapelig standard, basert på nevnte kriterier. I tillegg ekskluderte jeg enkelte eldre artikler som ble publisert før 2000-tallet, når man har sett dyptgående omveltninger innenfor Nav, arbeidslinja og psykisk helse de siste 20-årene. Derfor konsentrerte jeg meg om den nyeste forskningen på feltet, slik at oppgaven blir skrevet i henhold til oppdatert fagkunnskap og statistikk.

3.0 Empowerment og hovedtrekk i valg av litteratur

3.1 Begrepet empowerment – et honnørord med slagside

Empowerment kan forstås som et mangetydig begrep, med flere ulike tilnærminger og definisjoner. Et grunnleggende fellestrekk ved de ulike defineringene av empowerment, er ifølge Askheim, “at alle deler et *positivt syn* på mennesket som et i utgangspunkt aktivt og handlende individ, som vil og kan sitt eget beste hvis forholdene legges til rette for det” (Askheim, 2012, s. 17). Det vil si at det grunnleggende positive menneskesynet, er grunnlaget for både den samfunnsvitenskapelige, og den helse- og sosialfaglige tilnærmingen til empowerment.

Empowerment kan videre knyttes til begrepssynonymer som styrke, kraft og makt, og i norsk faglitteratur oversettes gjerne empowerment til begrepet “*myndiggjøring*” (Ellingsen & Skjefstad, 2015, s. 103). Utgangspunktet for begrepet er ifølge Askheim, “å styrke de avmektige slik at de kan få økt selvtillit, bedre selvbilde, økte kunnskaper og ferdigheter. Gjennom en slik styring kan de mobilisere kraft til å komme ut av avmakten og få mer makt, styring og kontroll over eget liv” (Askheim, 2012, s. 12). Empowerment kan med andre ord forstås som en samlende betegnelse for individets etablering av *motmakt*.

Innenfor sosialt arbeid regnes ikke empowerment bare som et honnørord, men også som en *metode* for “å få frem marginaliserte individers og gruppers ressurser og krefter, slik at de kan gjenreise makt, kontroll og styring over eget liv” (Askheim, 2019, s. 278). Empowerment ses her på som en *myndiggjøringsprosess*, hvor sosionomen fungerer som et middel for å iverksette

brukerens iboende ressurser og mestringsstrategier (Ellingsen & Skjefstad, 2015, s. 104). En viktig sosialfaglig metode som brukes for å sikre brukerens indre ressurser, har de siste årene vært tilknyttet det økte fokuset på *brukermedvirkning*. Begrepet går ut på å heve brukerens autonomi og egen “stemme” (Rønning, 2007, s. 34), ved å “vektlegge at brukere i langt større grad får medvirke og ha innflytelse i egen sak” (Ellingsen & Skjefstad, 2015, s. 106). Brukermedvirkning forstås dermed av Rønningen som et synonym til empowerment, ettersom de begge har som mål å styrke brukerens posisjon i velferdssektoren, fordi de dypest sett handler om overføring av makt til brukeren (Rønning, 2007, s. 34). Rønningen konkluderer likevel med - gjennom forsøk med brukermedvirkning på ulike områder i velferdssektoren – “at det ikke har skjedd noen vesentlig overføring av makt og styring til bruker” (Rønning, 2007, s. 40).

Tradisjonelt har sosialarbeideren jobbet med empowerment-prosessen på flere ulike *holistiske* dimensjonsnivåer. Dette vil si at sosionomen skal jobbe sammenhengende mellom enkeltindividets livssituasjon og samfunnsmessige, strukturelle forhold (Askheim, 2007, s. 22). Sosionomens rolle blir dermed å både mobilisere indre ressurser til det enkelte individ – *individorientert posisjon* – samt bevisstgjøre brukeren om sammenhengen mellom egen avmakt og samfunnets strukturelle marginaliseringspraksiser - *motmaktstilnærmingen* (Askheim, 2019, s. 279). Askheim henviser her til Adams (2008), som påpeker at “empowerment-rettet arbeid må ha en bredere tilnærming, og ikke kan ses isolert fra politikk og maktforhold” (Askheim, 2019, s. 279). Dermed kan man konstatere at sosialarbeideren har et todelt mandat: et betydelig ansvar for brukeren og en forpliktelse til å motarbeide negative strukturelle marginaliseringsprosesser. Askheim peker likevel på at motmaktstilnærmingen realiseres i praksis i liten grad (Askheim, 2019, s. 284).

En økende kritikk av empowerment-arbeidet innen sosialt arbeid, går ut på *reduksjonismen* av begrepet. Empowerment handler i mindre grad om de samfunnsmessige og strukturelle forholdene som bidrar til marginalisering og avmakt, og i større grad om de *individualiserte* problemene. Den kollektive samfunnskritiske forståelsen av endring, undergraves av individets økende ansvarliggjørelse av sosiale problemer (Askheim, 2012, s. 57). I tråd med den nyliberalistiske tenkningen må brukeren dermed i praksis ta mer ansvar for egen atferd og forpliktelser, hvor konsekvensene av mangelfull handling kan resultere i offentlige sanksjoner og moralsk fordømmelser (Askheim, 2019, s. 280). En slik holdning vil i ytterste konsekvens bagatellisere samfunnsstrukturer som undertrykker sårbare grupper, og dermed tåkelegge

sosionomens rolle som en opposisjon mot strukturelle maktbarrierer. Dette kan paradoksalt nok redusere empowerment-prosessen til brukeren, når strukturmakten får definere brukerens rett på hjelp kontra kontroll - makt versus avmakt (Levin, 2015, s. 40).

3.1.1 Makt og avmakt – brukerens rett på hjelp og kontroll

Som nevnt regnes begrepene *makt* og *avmakt* som grunnleggende begrepssynonymer til empowerment. Begrepet kan defineres som “det å få individer, eller grupper som er eller har vært i en avmaktssituasjon, ut av avmakten” (Askheim, 2012, s. 11). Slikt kan empowerment indikere en prosess, hvor målet blir å forsterke makt over individets eget liv.

Makt kan defineres på flere ulike måter, ut ifra hvilken type makt det er snakk om. Rønning definerer makt som “det å få andre til å gjøre noe de ellers ikke ville ha gjort” (Rønning, 2007, s. 35). En slik tolkning av maktbegrepet retter oppmerksomheten mot aktørens dominans over andre aktører, hvor det finnes en prosess med en taper og en vinner. Dette knyttes også til et såkalt *null-sum-spill*: der enkeltes økning i makt vil gå på bekostning av andres (Askheim, 2012, s. 80). En intuitiv måte å forstå makt på, er ved å fortolke det som at makthavere utøver makt over “underlegne” individer, men Rønningen viser til at makt kan innebære flere ulike former. En mer holistisk forståelse av makt, kjent som *strukturell makt*, går ut på at makt ligger i organisatoriske og fysiske strukturer. Dette er makt som kan være vanskelig å få øye på, og som ifølge Rønning “kan virke ydmykende og disiplinerende på brukerne av velferdstjenester” (Askheim, 2012, s. 80).

En siste form for makt omtaler Rønning som *diskursiv* eller *definitorisk makt*. Den innebærer makt til å få sin forståelse av et fenomen til å bli rådende. Rønningen stiller seg kritisk til denne maktformen, ved at brukere kan bli “internalisert på en slik måte at de tas for gitt og raskt vil utgjøre personens primæridentitet” (Askheim, 2012, s. 80).

I motsetning til de mer hierarkiske og patriarkalske forståelsene av maktbegrepet, finnes det imidlertid en mer *optimistisk* og samarbeidsvennlig tilnærming til maktbegrepet. Dette er maktformer som handler om å endre asymmetriske maktrelasjoner og mobilisere motstand mot avmaktgjøringen. Det å sammen (med brukeren) styrke individets indre makt - “*self-empowerment*”. En slik forståelse av makt, som en reverserende avmaktgjøring, regnes som en relevant del av det praktiske empowerment-arbeidet. Her blir sosionomens rolle å jobbe sammen

med brukeren for å redusere avmaktsposisjonen, og få mer makt over egen livssituasjon (Askheim, 2012, s. 82).

Selv om den optimistiske siden av maktbegrepet gjennomsyrrer troen på empowerment-arbeidet, finnes det kritiske perspektiver som fremhever de mer *definitorske*- og *strukturelle maktstyringene* innen helse- og sosialfaget. Eksempelvis, mellom en Nav-ansatt og en bruker vil det oppstå innlysende maktdifferanser, ettersom relasjonen er grunnleggende asymmetrisk og vertikal. En slik strukturmakt kan virke krenkende og ydmykende overfor brukeren, når maktstrukturer i velferdssektoren har internalisert Nav-institusjonene i etablerte makthierarkier (Rønning, 2007, s. 35). På denne måten har Nav en *hegemonisk makt* over sine brukere, når de i prinsippet både skal hjelpe og kontrollere brukerne, samt definere brukerens problemer og muligheter. Rønning konstaterer at “når fagfolkene får styring, så forsvinner som regel det politiske perspektivet om at empowerment handler om å forbedre grupper eller individers maktposisjon, da blir det i stedet snakk om å gå inn i en ekspertstyrt prosess” (Rønning, 2007, s. 43). På denne måten står sosionomen i et spenningsfelt mellom å inkorporere brukerrettet sosialhjelp og bevilge autoritative maktavgjørelser. Med andre ord, selv om empowerment ideelt sett er et oppgjør mot et paternalistisk velferdssystem, kan praksisen til de profesjonelle likevel oppleves som kontrollerende og umyndiggjørende overfor brukerne (Rønning, 2007, s. 44). Dette kommer av at sosionomen jobber innenfor gitte institusjonsrammer, der hen må manøvrere mellom lojalitet til brukeren og lojalitet til forvaltningens instrumentelle maktutøvelse (Askheim, 2012, s. 106).

3.2 Hovedtrekk i valg av litteratur

3.2.1 Unge arbeidsledige med psykiske lidelser i aktiveringstiltak

I alle de europeiske velferdsstatene har man sett en politisk dreining mot mer individrettede tiltak for å øke sysselsettingsnivået, noe som representeres via *arbeidslinja*. Fra et historisk perspektiv har arbeidslinja røtter i kristne arbeidsverdier fra middelalderen: arbeid ses på som en plikt og religiøs handling. Den kristne læren satte moralske spor i flere vestlige land, der England på tidlig 1800-tallet konstaterte at det alltid skal lønne seg å jobbe. Dette ble videreført i en norsk kontekst av Arbeiderpartiet fra 1930-tallet og utover, “alle arbeidsføre skal ha rett og plikt til arbeid” (Øverbye & Stjernø, 2012, s. 18).

Den gjeldende innføringen av arbeidslinja, henviser til Brundtland-regjeringen på starten av 90-tallet. Her ble velferdspolitikken i større grad utformet i tråd med målet om å få så mange som mulig ut i arbeid (Øversveen & Forseth, 2018, s. 6).

Samfunnets forventninger til mennesker med psykiske lidelser har med dette endret seg, og arbeidslinja omfatter nå også vanskeligstilte grupper, inklusive personer med psykiske lidelser (Åsheim, 2019, s. 239). Det er en utpreget politisk målsetting at flere “sårbare grupper” skal i arbeid, noe man eksempelvis kan se i Stortingsmeldingen “*Flere i arbeid*” (Arbeidsdepartementet, 2013), og “*Nasjonal strategiplan for arbeid og psykisk helse 2007-2012* (Arbeids- og inkluderingsdepartementet & Helse- og omsorgsdepartementet, 2009). Det sentrale i de politiske dokumentene er satsingen på å få unge bort fra passive stønader og ut i lønnsarbeid. Ifølge Åsheim (Åsheim, 2019, s. 239) baserer den politiske visjonen om høy sysselsetting seg på forståelsen av arbeid som kilde til gode levevilkår for den enkelte. På tilsvarende måte er den politiske målsettingen i stor grad forankret i *samfunnsøkonomiske* problemstillinger, som å redusere fattigdom og opprettholde den norske velferdsmodellen.

Et av de viktigste virkemidlene for å få unge med psykiske lidelser ut i arbeid er i dag, implementeringen av *aktivt vilkår*, også kjent som *aktiveringspolitikk*. Begrepet kan ses på som et nøkkelbegrep innen arbeidslinja, og som et viktig instrumentelt virkemiddel for å realisere målet om å få flere bort fra uføretrygd og ut i arbeid. For individer som sliter med å delta i ordinært arbeidsliv, blir dermed *plikt* til å delta på *aktiviteter* et krav for å motta økonomisk støtte (Åsheim, 2018a, s. 243). Den norske aktiveringspolitikken fremmes som et positivt verktøy for å bistå unge med psykiske lidelser, men i realiteten er praksisen mer sammensatt. Den unge blir pliktet, tilnærmet tvunget, til å utføre ulike former for aktiviteter, slik at stønadsmottakeren får utløst sine økonomiske rettigheter (Hagelund et al., 2016, s. 25). Uavhengig av aktiveringspolitikkenes rigide tilnærming, argumenterer politikere for en mer regulerende aktiveringspraksis, basert på “forståelsen om at arbeid og aktivitet ofte har positive effekter for den enkelte, og aktivitet øker muligheten for å komme i arbeid (Åsheim, 2018a, s. 243). Åsheim underbygger en slik forståelse av aktiveringspolitikken, ved at arbeid i hovedsak synes “å ha positive effekter for helse og livskvalitet, også for de som strever med psykiske lidelser” (Åsheim, 2019, s. 239).

Det voksende tallet på unge voksne med psykiske problemer, beskrives som et fremtredende problem for velferdsstaten, både internasjonalt og i Norge (Olesen, 2018, s. 332). Ikke bare

forårsaker unge arbeidsledige omfattende samfunnskostnader, men forskning viser at det å være utenfor arbeidslivet over lengre tid i ung alder, øker risikoen for marginalisering i voksenlivet (Innjord, 2021, s. 20). Dermed har politikere vedtatt flere inngripende tiltak for å redusere ungt utenforskap tilknyttet arbeidslivet.

Som et politisk motsvar på økningen i antall unge uføre, ble det vedtatt med hjemmel i lov, at “det skal stille vilkår om aktivitet for tildeling av økonomiske stønader til personer under 30 år” (Sosialtjenesteloven, 2009, §20 a). Lovbestemmelsen trådte i kraft 1. januar 2017 som § 20 bokstav a i sosialtjenesteloven, og befester aktiveringspolitikkenes rettslige håndhevelse av rigide velferdsvilkår - bedre kjent som *aktiveringsplikten*. Bestemmelsen vektlegger her trusler om økonomiske sanksjoner ved brudd på plikten, hvor det påpekes at “ved brudd på vilkår kan stønaden reduserer” (Sosialtjenesteloven, 2009, §20 a).

Bestemmelsen er utformet i tråd med aktiveringspolitikkenes sentrale målsetting; å få flest mulig over fra passive ytelser til arbeid og aktivitet (Lidén & Trøttestad, 2019, s. 15). Formålet med lovendringen var ifølge regjeringen å “styrke sosialhjelpsmottakernes muligheter for overgang til arbeid, og å motivere og påvirke mottakere til å komme seg ut av en vanskelig situasjon” (Leseth et al., 2020, s. 127). Likevel er det viktig å skille mellom aktiveringspolitikkenes to dimensjoner: ønske om å utvikle arbeidsstyrkens *humankapital* gjennom arbeidskvalifisering, og dens primære mål - å få folk i arbeid. Sistnevnte realiseres gjennom instrumentelle sanksjoner, økonomiske insentiver og tvang (Hagelund et al., 2016, s. 30).

Effekten av aktivitetsplikten er i midlertidig ikke entydig. Funn gjort av Leseth mfl. (Leseth et al., 2020, s. 126), viser at aktivitetsplikten kan gi stønadsmottakere mulighet til å komme seg bort fra utfordrende situasjoner og nærmere arbeidslivet. Dette kan ha noe å gjøre med disiplineringsdimensjonen som kommer frem ved trusler om sanksjoner. Økonomiske insentiver blir her katalysatoren for motivering til aktivitet. Likevel påpeker Wright & Patrick (2019) det paradoksale med aktiveringspolitikken, når forskning viser at vilkår og sanksjoner ikke fører mennesker med helseproblemer nærmere arbeidslivet, men heller tvert imot (Innjord, 2021, s. 144)⁴. På lignende vis påpeker Kane mfl. (2017) at økonomiske stønader blir problematiske hvis det blir et instrumentelt vilkår for aktivitet (Åsheim, 2018b, s. 258).

⁴ Dette underbygges av britisk forskning, som konkluderer med at sanksjoner av arbeidsledige over langsiktige perioder, har en negativ effekt. Les mer i [lenken](#) på s. 30

Et annet kritisk aspekt ved aktivitetspolitikken, er funnet av varierende praksiser ved Nav-kontorer når det gjelder vilkårssetting og håndtering av brudd på vilkår (Leseth et al., 2020, s. 127). Dette forårsaker en ubalanse i aktiveringspliktens standardiserte håndtering, hvor lovbestemmelsens troverdighet svekkes av inkonsekvent bruk og skjønnsmessige beslutninger. Det er også funnet variasjoner i hvordan Nav-kontorer arbeider med aktivitetsplikten. På den ene siden fører det til tettere og mer helhetlig oppfølging av brukergruppen, men på den andre siden er det en utfordring for de ansatte å gi “meningsfull aktivitet til en sammensatt brukergruppe” (Leseth et al., 2020, s. 127). Dette kan ha noe å gjøre med de standardiserte rammevilkårene i Nav, hvor aktiveringstiltak som aktiveringsplan og arbeidsavklaringsprosesser, ikke alltid fungerer hensiktsmessig overfor unge brukere med psykiske problemer (Åsheim, 2018b, s. 259).

3.2.2 Brukergruppens opplevelse av aktiveringspolitikken i Nav

Etter å ha lest og sammenlignet flere vitenskapelige studier og rapporter, har det dannet seg et mønster tilknyttet informantenes gjentagende holdninger og opplevelser av aktiveringsplikten. De fleste unge informantene er overveiende *kritisk* til Navs organisering av aktiveringsplikten. Det kan være alt fra manglende individuell oppfølgingen mellom bruker og veileder, til vanskeligheter med å tilpasse seg kompliserte strukturer og institusjonelle krav. Her påpeker flere informanter at aktivitetsplikten stiler for *høye krav* til brukerens aktiveringsevne.

Olesen avdekker i sin studie om “psykisk sårbare unges erfaringer med aktivitetsplikten i Nav”, at informantene føler på et belastende “dobbeltarbeid”, når de både må “jobbe” med egen psykisk helse og med Navs godkjenning av aktivitet. Her uttrykker de at kravet til Nav, om fremadrettet motivasjon og aktivitet, ofte ikke er mulig å leve opp til, og ikke samsvarer med deres energikapasitet og livssituasjon (Olesen, 2018, s. 341).

Innjord redegjør for lignede funn i sin doktorgradsavhandling om “hvordan unge opplever situasjonen med å være syk og under arbeidsavklaring”. Unge brukere må kombinere arbeidet med å være syk, gjennomføre arbeidsrettede aktiviteter og overkomme hverdagslige gjøremål - noe som kan oppleves som utfordring for en med psykiske helseplager (Innjord, 2021, s. 143). En del unge stønadsmottakere klarer dermed ikke å følge opp kravene om aktivisering og forblir utenfor arbeidslivet (Lidén & Trøttestad, 2019, s. 95).

Imidlertid finner man også unge informanter som er mer positivt innstilt til aktiveringsplikten. Ifølge en omfattende rapport om “unge stønadsmottakeres opplevelse av aktivitetsplikten”, hadde ungdommer mer forståelse for at det ble satt krav til dem når de mottok sosialhjelp (Lidén & Trætteberg, 2019, s. 98). Ifølge Lidén & Trætteberg er det til og med dokumentert at sanksjonering, i form av trekk i stønad, blir oppfattet som rimelig hos noen brukere (Lidén & Trætteberg, 2019, s. 100). Lignende innstillinger finner man i Leseth mfl. sin studie om “unge stønadsmottakeres erfaringer med aktivitetsplikt”. Her gir flere informanter uttrykk for at det er et akseptabelt av Nav å kreve aktivisering, når man finner lignende krav til aktivitet i arbeidslivet (Leseth et al., 2020, s. 135).

Man finner også studier som antyder at sanksjoneringspraksisen varierer mellom ulike Nav-ansatte og kommuner. Mangelen på konsistent praktisering av aktiveringskravene, kan medføre til at brukeren opplever sanksjoneringsvariasjonen som urettferdig og urimelig. Lidén og Trætteberg fant eksempelvis i sin rapport, at noen Nav-kontorer ikke benytter seg av sanksjoner, mens andre bruker det konsekvent. Slik vilkårlig organisering av sanksjonsverktøyet resulterer i at noen informanter ikke har noen formeninger om sanksjoner, imens andre opplever det som urimelig. Dette fremhever opplevelsen av at aktivitetsplikten er en byrde, når informantene må forholde seg til utøvende forskjellsbehandling og maktulikhet innad i Nav (Lidén & Trætteberg, 2019, s. 101).

Opplevelsen av å være maktesløs i møte aktiveringskravene, er altså noe flere informanter trekker frem. Det foreligger flere grunner til dette. Olesen finner i sin studie manglende bruk av brukermedvirkning, samt en praksis som etablerer en institusjonell kompleksitet. I arbeidet med aktivitetsplan for unge, beskriver en ung kvinne at hun opplever brukermedvirkningen i Nav som fraværende, et tomt løfte som må dokumenteres for å tilfredsstille overordnede retningslinjer (Olesen, 2018, s. 343). Dette kan antyde at Nav ikke regelmessig opprettholder lovpålagte krav om tilretteleggelse for brukermedvirkning (arbeids- og velferdsforvaltningsloven, 2006, §6). Mangelen på samarbeid og kommunikasjon skaper her en asymmetrisk maktrelasjon mellom bruker og Nav-ansatt, når manglende forståelse for de institusjonelle avgjørelsene skaper et paternalistisk kunnskapsskille mellom den “profesjonelle” og den “hjelpeløse”.

For å motvirke opplevelsen av asymmetrisk maktbruk, etterspør derfor brukere om informasjon om egne juridiske rettigheter og tidligere innføring i sakens gang (Henriksen, 2023, s. 64). Dette sammenfatter med brukeres uttalelser, om behovet for mer og bedre kommunikasjon (Åsheim,

2019, s. 245), mer jevnlig oppfølging (Henriksen, 2023, s. 53) samt behovet for å ha et relasjonelt og tilgjengelig forhold til den Nav-ansatte (Lidén & Trætteberg, 2019, s. 96).

4.0 Diskusjon

4.1 Empowerment – et ambivalent begrep i Nav

Empowerment fremstilles som et overordnet positivt begrep, der mennesker har mulighet til å reetablere sin makt og egenmyndighet. Et sosialfaglig honnørord, med et edelt mål om å overføre makt og kontroll, universelt for alle velferdsmottakere. Imidlertid har empowerment begrepet blitt kritisert for å legitimere ulike agendaer og sosialfaglige målsettinger, noe som frakobler begrepet fagterminologiske dybde og substans (Askheim, 2019, s. 278).

Aktiveringspolitikken iverksettes i tråd med arbeidslinjas øvrige målsetting; å få flere bort fra passive stønader og ut i stabilt inntektsgivende arbeid. Her blir Navs systematiske sanksjoneringspraksis og kontrollerende dokumentering, rettferdiggjort. *Mestring* og *selvtillit* blir eksempelvis i stor grad knyttet til arbeid (Åsheim, 2018b, s. 258), noe som fører til en kollektiv overbevisning om at arbeidslivet samsvarer med det å føle seg myndiggjort. Dette har over flere år resultert i at Nav institusjonaliserer arbeidslinjas aktiveringspolitikk, og har iverksatt et strengere sanksjonssystem for å “korrigere” brukerens “feilaktige” atferd og arbeidsmoral. Nav-ansatte har med dette en normativ makt over brukeren, der den profesjonelles kunnskap definerer hvilke handlinger som er “korrekte” og myndiggjørende (Rønning, 2007, s. 42).

4.1.1 Empowerment som bevisstgjøring

For at unge med psykiske lidelser skal føle på en økt selvtillit, ressurskapasitet og autonomi, må den Nav-ansatte sammen med brukeren, tilrettelegge for at klienten selv kan ta makten over eget liv. Utfordringen blir å konkretisere hvilke betingelser som skal til for at den enkelte individ opplever noe som kan forstås som empowering (Askheim, 2012, s. 163). Ettersom empowerment er et mangfoldig begrep, med flere definisjoner og nyanser, er også brukerens opplevelse av

empowerment å forstå som subjektivt. Man kan derfor ikke snakke om objektive sannheter, eller allmenngyldige løsninger når det kommer til empowerment-arbeid. En mer presis tilnærming blir derfor å se på empowerment som en bevisstgjøringsprosess, der brukeren får mer innsyn i sammenhengen mellom individets maktposisjon og samfunnsmessige forhold som påfører individet avmakt (Askheim, 2007, s. 23).

4.1.2 Brukerens møte med empowerment og avmakt i Nav

At unge med psykiske lidelser føler på makt i møte med aktiveringsplikten, kan forstås som et grunnleggende kriterium for en adekvat empowerment-prosessen (Askheim, 2012, s. 12).

Likevel finnes det flere studier som framhever manglende myndiggjøring av brukere i møte med Navs aktiveringspraksis.

Åsheim henviser til Nina (29 år) i sin studie om arbeidsavklaringsprosessen. Etter flere år i avklaringsprosess vet ikke Nina hva som kan hjelpe henne over i lønnsarbeid, men hun tror ikke lenger arbeidstrening er tiltaket som kan hjelpe henne. Nina etterlyser konkrete muligheter til å øve på situasjoner som er utfordrende for henne, noe Nav ikke har gitt henne mulighet til (Åsheim, 2019, s. 246). Selv om hun stiller seg uenig i Navs vurdering om at arbeidstrening vil lede henne ut i arbeidslivet, stiller Nav stadig nye krav om deltakelse i arbeidstrening. Nina opplever derfor at det ikke er rom for å stille spørsmål, eller stå i opposisjon til Navs arbeidstrening som tiltak (Åsheim, 2019, s. 250).

På lignende vis formidler Olesen i sin studie at mange unge opplever Nav-veiledere som mer eller mindre selvstendig forvalter av hvilke aktiviteter de skal utføre. Det er den Nav-ansatte som tar eierskap over aktivitetsplanen og finner aktivitetene (Olsesen, 2018, s. 341).

I tillegg fant Øversveen & Forseth noen fellesnevner ved alle sine informanter; “de opplevde å være uenig med Nav om hva de ønsket og trengte i oppfølgingen, og at det til syvende og sist var Navs vurdering som telte” (Øversveen & Forseth, 2018, s. 12).

Ingen av informantene omtaler uenigheten og mangel på medbestemmelse som asymmetrisk, eller som eksempler på strukturell makt. Likevel eksemplifiserer informantene en indirekte maktutøvelse som det kan være vanskelig å få øye på. Dette kan ifølge Askheim komme av at makt i det moderne samfunnet gjerne opptrer latent og fordekt (Askheim, 2012, s. 83).

I tråd med den strukturelle og individorienterte makten, understreker Askheim at Nav-ansatte inntar rollen som “eksperten”, der brukeren i stor grad blir fratatt styringen av egne tiltak

(Askheim, 2012, s. 53). Her har Nav-ansatte makten til å definere om brukeren skal tildeles eller ikke tildeles trygd, noe som etablerer et ujevnt maktforhold.

Uavhengig om sosionomen ønsker å medvirke i empowerment-prosessen til brukeren, eksisterer det institusjonelle rammevilkår som forhindrer brukerens myndiggjøring (Askheim, 2012, s. 106). Dette underbygges av studier gjort av Røysum (2010). Hun fant at den sosialfaglige helhetsforståelsen som sosialarbeideren bringer med seg i Nav-systemet, utfordres av styringsdiskurser, der rapportering og måling er sentrale styringsverktøy (Åsheim, 2018a, s. 244). Med andre ord, er det brukeren og den Nav-ansatte som må tilpasse seg overordnede politiske normer, regler og rutiner, ikke vice versa (Askheim, 2012, s. 107). Makthaverne sitter dermed inne med den avgjørende myndighet, og konstruerer normaliserte “sannheter” om hva som er brukerens beste, samt hvordan fagpersonen skal utøve empowerment (Askheim, 2012, s. 83). Ved eksempelvis aktivitetsplikten, har myndighetene en definitorisk makt til å konstruere selv-innlysende “sannhetsforståelse”, der empowerment kan oppnås gjennom disiplin, aktiviteter og lønnet arbeid. Dette knyttes til den grunnleggende forståelse om at arbeid fører til myndiggjøring (Åsheim, 2018b, s. 258), og at brukeren må underkaste seg de institusjonelle prosedyrene for å bli myndiggjort (Askheim, 2012, s. 106).

Informantene gir ved flere tilfeller uttrykk for at de føler seg umyndiggjort, der de ikke kan påvirke innholdet og retningen på aktivitetene (Lidén & Trætteberg, 2019, s. 103). Dette kan komme som en konsekvens av sosialarbeiderens politiske mandat og fagkyndiges ekspertise, der sosionomen sitter igjen med den autoritære makten (Askheim, 2012, s. 108). Nav har dermed en vertikal strukturell maktposisjon over brukeren, der brukerens empowerment, eller “egen stemme” ikke kan overskride rammevilkårene gitt fra juridiske lovbestemmelser og sosialpolitiske målsettinger.

Empowerment handler om å endre slike undertrykkende maktrelasjoner og mobilisere til motstand mot avmaktgjøringen (Askheim, 2012, s. 82), noe som paradoksalt nok står i kontrast til velferdssektorens spenning mellom hjelp og kontroll (Rønning, 2007, s. 44). Tanken om å bryte ned paternalistiske strukturer og styrke brukerens empowerment, finnes i den institusjonelle rammen til Nav, men Nav-ansatte må følge de eksisterende styringsvilkårene og dermed styre brukeren i “riktig retning” (Askheim, 2012, s. 89). Dette gjør at velferdstjenestene i prinsipp medvirkere til å opprettholde de paternalistiske samfunnsstrukturene, som empowerment på mange måter står i opposisjon til (Rønning, 2007, s. 45).

På den andre siden finnes det unge informanter som hadde flere positive opplevelser med aktivitetstiltakene. Leseth mfl. fant i sin studie at flere oppfattet det som fint å kunne “dra et sted, komme seg opp om morgenen og være sosial og treffe andre” (Leseth et al., 2020, s. 130), og andre opplevde at veilederen “etterspør deres meninger og vurderinger” (Leseth et al., 2020, s. 132). Her virker det som at aktivitetsplikten kan virke mer positivt for brukerne hvis de føler at tiltaket er meningsfullt, skaper relasjoner til andre mennesker, og hvor det er mindre fokus på økonomiske sanksjoner (Leseth et al., 2020, s. 135). På lik linje har Lidén & Trætteberg i sin studie funnet flere unge stønadsmottakere som er positivt innstilt til obligatorisk aktivitet (Lidén & Trætteberg, 2019, s. 98).

En god relasjon og kommunikasjon mellom Nav-ansatt og bruker, trekker Henriksen frem som grunnleggende for et positivt samarbeid (Henriksen, 2023, s. 53), og kan også sies å være fundamentalt for empowerment-arbeidet (Askheim, 2012, s. 153). Dette fordrer at den ansatte har omfattende kommunikasjonsferdigheter og kunnskap om psykisk helse, samt en evne til å sette seg inn i brukerens livssituasjon. På denne måten blir brukerens opplevelse av aktivitetsplikten svært personavhengig, hvor muligheten til å frigjøre seg fra avmakt, blir betinget av den ansattes kunnskap om kommunikasjon og empowerment-arbeidet.

4.1.3 Myndiggjort eller umyndiggjort?

Det finnes ikke et entydig svar på om aktiveringsplikten i Nav fører til empowerment blant unge med psykiske lidelser. Spørsmålet er forankret i subjektive formeninger, der ulike kontekstavhengige faktorer påvirker opplevelsene fra person til person. Imidlertid kan man analysere utsagnene til informantene, og nyansere innholdet med utgangspunkt i en sosialfaglig forståelse av empowerment.

Med utgangspunkt i flere studier, virker det som at ulike aktiveringstiltak har en tendens til å bli mer instrumentelle og paternalistiske, snarere enn empowering (Olsesen, 2018, s. 342). I tråd med Olesens analyse av aktivitetsplanen i Nav, tenker jeg at Navs ekspertise og institusjonelle krav tåkelegger potensialet for myndiggjøring, og i stedet legitimerer et hierarkisk og teknokratisk velferdssamfunn. Dette gjør at ulike aktiveringstiltak svikter i å fremme brukerens medbestemmelse i flere tilfeller. I forhold til unge med psykiske problemer, finner Olesen i sin studie at unge ikke har kompetansen til å leve opp til kravene fra Nav, noe som forhindrer evnen til å medvirke i egen sak (Olesen, 2018, s. 343). Aktivitetsplanen virker dermed mot sin hensikt for unge voksne med psykiske problemer, noe som tilsynelatende kan bistå i å forverre den

psykiske tilstanden til en allerede sårbar gruppe (Olesen, 2018, s. 344).

Med dette virker det som at unge med psykiske lidelser ikke blir myndiggjort i møte med aktiveringspraksisen til Nav, men at de heller føler seg marginalisert og maktesløse (Olesen, 2018, s. 343). Dette kan bli et hinder for videre progresjon mot empowerment.

Ifølge Askheim opplever personer med psykiske lidelser ofte på *skam* og *ydmyselser*, med bakgrunn i samfunnets generelle holdninger til gruppen. “Brukere rapporterer at de har vansker med å få gjennomslag for egne meninger [...], og de opplever at det de sier og gjør fortolkes som en del av deres lidelse og dermed ikke tas på alvor” (Askheim, 2012, s. 30). Empowerment vil her innebære å gå inn i prosesser der skamfølelsen kan transformeres til stolthet og makt (Askheim, 2012, s. 18).

Når arbeidslinjas aktiveringspolitikk i tillegg har disiplinerende krav og en håndfast ansvarliggjøringsdimensjon, - som unge med psykiske lidelser ikke når opp til - er det forståelig at forventning om arbeid oppfattes som problematisk for de mest sårbare (Åsheim, 2019, s. 239). En slik marginalisering og objektivisering, kan tyde på at unge i arbeidsavklaringsprosesser ikke får den helhetlige og individuelle hjelpen som trengs for å lykkes med myndiggjøringen (Åsheim, 2019, s. 249).

Det må understrekes at flere av informantene forholder seg relativt positive til aktivitetsplikten, og at det er et faktum at forskning viser at arbeid kan ha positiv effekt for psykisk helse (Åsheim, 2018b, s. 258). Likevel konkluderer Rønning at det ikke har skjedd noen vesentlig overføring av makt og styring til brukere i velferdssektoren; noe som kan tyde på mangel på reell brukervedvirkning og empowerment-arbeid i Nav (Rønning, 2007, s. 39). Argumentet forsterkes i sammenheng med kommunenes inkonsekvente bruk av økonomiske sanksjoner (Lidén & Trætteberg, s. 100), samt spenninger mellom en tilsynelatende dikotomisk tilnærming til saksoppfølging; kravet om at brukeropfølgingen skal både være individualisert og standardisert (Øversveen & Forseth, 2018, s. 21). Dette bidrar til at brukere opplever Nav som fragmentert (Åsheim, 2018a, s. 244) og vilkårlig i maktbruken (Åsheim, 2018a, s. 255).

Som en oppsummering kan det virke som at en mer standardisert oppfølging, med strengere krav til aktivitet, vil virke motiverende og empowering for *enkelte* brukere - så lenge aktiviteten oppleves som meningsfull (Lidén & Trætteberg, 2019, s. 99). Samtidig er det en del stønadsmottakere som opplever at de ikke klarer å følge opp kravet om aktivisering, og dermed

forblir utenfor (Lidén & Trætteberg, 2019, s. 95). Dette virker å være særlig krevende for unge med psykiske lidelser, som ofte lever i komplekse og utfordrende livssituasjoner, (Åsheim, 2018a, s. 256) og der kravet om aktivitet kan virke belastende på brukerens helse (Innjord, 2021, s. 143).

Olesen konkluderer med at det trengs mer individuell tilrettelegging og brukermedvirkning i Nav, med færre krav om aktiviteter. Dette vil ifølge Olesen “støtte personer med psykiske problemer til at erfare mødet med Nav som mindre belastende” (Olesen, 2018, s. 344). På lik linje framhever Åsheim i sin studie, at for å videre lykkes med å få unge med psykiske lidelser i ordinært arbeid, “er individuell og helhetlig offentlig innsats i utformingen av arbeid- og aktivitetsrettede tiltak nødvendig, samt å komme tidlig inn med tilpassede tiltak” (Åsheim, 2019, s. 240-241). I tråd med Olesen og Åsheim, kan det dermed tyde på at mer individuell tilpasning ved aktivitetsrettede tiltak, samt økt fokus på brukermedvirkning; vil kunne bistå unge med psykiske lidelser til å lettere realisere egen makt, autonomi og empowerment i møte med Navs krav om aktivitet.

5.0 Avsluttende refleksjoner

I denne oppgaven har jeg sett nærmere på hvilke opplevelser unge arbeidsledige med psykiske lidelser har med arbeidslinjas aktiveringspolitikk. I tillegg til hvordan det sosialfaglige begrepet empowerment kan tilknyttes og forstås i lys av unges opplevelser med aktivering, makt og brukermedvirkning. Det finnes ikke et entydig svar for å besvare problemstillingen, da opplevelsene er forankret i subjektive- og individbaserte erfaringer. Ingen brukere har samme opplevelse av Nav eller aktiveringspolitikken, og man kan anta at informantene ikke er helt bevisst sin egen avmaktsposisjonen, eller empowerment-prosess. Begrepet empowerment er også sammensatt, noe som gjør det utfordrende å avgrense og konkretisere dets innhold, samt analysere det i overenstemmelse med problemstillingen. Det er i tillegg viktig å ta i betraktning at psykiske lidelser kan variere fra lettere plager til tyngre sykdom, og at opplevelsen av aktivitetsplikten i så fall vil variere fra person til person.

Likevel har studier belyst at det finnes en overveiende kritikk rettet mot opplevelsen av aktiveringspliktens organisering. Det finnes flere grunner til dette. Noen av de mer fremtredende årsaksforklaringene ser ut til å gå ut på at aktiveringspliktens ansvarliggjøringsdimensjon stiller for høye krav til unge brukere, og at unge med psykiske lidelser ikke føler på mestring, eller en tilstrekkelig kapasitet til å imøtekomme de institusjonelle forventningene. Flere påpeker også at de opplever å være i en avmaktsposisjon, med utilstrekkelig bruk av brukermedvirkning og individuell oppfølgingen. Slike oppfatninger kan knyttes til et manglende fokus, eller forståelse for hvordan Nav bedre kan inkorporere empowerment i myndiggjøringsarbeidet. Fremfor alt kan dette forstås ut ifra kritikken som rettes mot Nav; at etaten ikke forholder seg i høy nok grad til en motmaktstilnærming når de jobber med å motvirke de strukturelle forholdene som medvirker til systematisk undertrykkelse av sårbare grupper.

Dermed kan man anta at en reduksjon i den sosialfaglige nyliberalismen - med individualiseringen og avpolitiseringen av empowerment - forhåpentligvis vil bidra til en økt bevissthet om brukerens avmaktsposisjon i samfunnet. Forståelsen av empowerment som et vilkårlig og skjønnsmessig uttrykk innen Nav, belyser dermed et sentralt spenningsfelt innen sosialt arbeid; disharmonien mellom brukerrettet empowerment og paternalistiske maktstrukturer i samfunnet.

6.0 Litteraturliste

- Andreassen, T. A. (2017). Sosialpolitikk og teorier om sosiale problemer. I M. A. Stamsø (red.). *Velferdsstaten i endring: om norsk helse- og sosialpolitikk* (3. utg., s. 86-108). Gyldendal akademisk.
- Arbeidsdepartementet. (2013). *Flere i arbeid*. (Meld. St. 46) [Melding til Stortinget]. <https://www.regjeringen.no/contentassets/26dc321559c24ee8b8779b6c5105ae42/no/pdfs/stm201220130046000dddpdfs.pdf>
- Arbeids- og inkluderingsdepartementet & Helse- og omsorgsdepartementet. (2009). *Nasjonal strategiplan for arbeid og psykisk helse: 2007 – 2012*. <https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/hod/vedlegg/planer/i-1127-b.pdf>
- Arbeids- og velferdsforvaltningsloven. (2006). *Lov om arbeids- og velferdsforvaltning* (LOV-2006-06-16-20). Lovdata. https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2006-06-16-20/KAPITTEL_2#KAPITTEL_2
- Askheim, O. P. (2012). *Empowerment i helse- og sosialfaglig arbeid: Floskel, styringsverktøy eller frigjøringsstrategi?*. Gyldendal akademiske
- Askheim, O. P. (2021). Empowerment – strategi for inkludering eller tåkelegging?. I H. Glemmestad & L. C. Kleppe (Red.), *Arbeidsinkludering i sosialt arbeid* (s. 277-288). Fagbokforlaget.
- Askheim, O. P. (2007). Empowerment – ulike tilnærminger. I O. P. Askheim & B. Starrin (Red.). *Empowerment: I teori og praksis* (s. 21-33). Gyldendal akademisk.
- Berg, B., Ellingsen, I. T., Levin, I. & Kleppe, L. C. (2015). Hva er sosialt arbeid?. I I. T. Ellingsen, I. Levin, B. Berg & L. C. Kleppe (Red.), *Sosialt arbeid: en grunnbok* (s. 19-35). Universitetsforlaget.
- Dalland, O. & Keeping, D. (2020). *Metode og oppgaveskriving* (7. utg.) Gyldendal.
- Ellingsen, I. T. & Skjefstad, N. S. (2015). Annerkjennelse, myndiggjøring og brukervedvirkning. I I. T. Ellingsen, I. Levin, B. Berg & L. C. Kleppe (Red.), *Sosialt arbeid: en grunnbok* (s. 97-111). Universitetsforlaget.
- Fellesorganisasjonen (FO). (2017). *Sosionomer og sosialt arbeid* [Brosjyre]. <https://www.fo.no/getfile.php/1311738->

[1548957643/Dokumenter/Din%20profesjon/Brosjyrer/Sosionomer%20og%20sosialt%20arbeid.pdf](https://doi.org/10.18261/kj.48.1.7)

- Gjersøe, H. M. & Leseth, A. B. (2022). Rettigheter, behov og plikter i aktivitetspolitikken. *Kritisk juss*, 48(1), 100-116. <https://doi.org/10.18261/kj.48.1.7>
- Grytting, S-M. G. (2022). «Hvordan opplever unge tjenestemottakere sin helse og livskvalitet og hvilke erfaringer har de med tjenestene?» [Masteroppgave]. Høgskolen i Innlandet.
- Hagaseth, I. T. (2019). Arbeid og utenforskap. I H. Glemmestad & L. C. Kleppe (Red.), *Arbeidsinkludering i sosialt arbeid* (s. 27-48). Fagbokforlaget.
- Hagelund, A., Øverbye, E., Hatland, A. & Terum, L. I. (2016). Sanksjoner – arbeidslinjas nattside?. *Tidsskrift for velferdsforskning*, 19(1), 24-43. <https://doi.org/10.18261/issn.2464-3076-2016-01-0>
- Henriksen, H-M. N. (2023). «Ungdom er fleksible, fremtidsrettet, har drømmer og håp om fremtida, uavhengig av hvor syke de er».: En kvalitativ komparativ studie av NAV-brukere og veileders opplevelser av systemet og samarbeid med hverandre i lys av Axel Honneths anerkjennelsesteori. [Masteroppgave]. Norges tekniske-naturvitenskapelige universitet.
- Horgen, E. H. (2024, 8. februar). *Flere unge arbeidsledige i 2023*. Statistisk Sentralbyrå <https://www.ssb.no/arbeid-og-lonn/sysselsetting/statistikk/arbeidskraftundersokelsen/artikler/flere-unge-arbeidsledige-i-2023>
- Horgen, E. (2023, 6. februar). *Norge blant landene med flest i jobb*. Statistisk Sentralbyrå. <https://www.ssb.no/arbeid-og-lonn/sysselsetting/statistikk/arbeidskraftundersokelsen/artikler/norge-blant-landene-med-flest-i-jobb>
- Håkonsen, K. M. (2014). *Psykologi og psykiske lidelser* (5. utg.) Gyldendal akademiske
- Innjord, A. K. (2021). *Arbeidet med å være syk og under arbeidsavklaring: En kritisk kulturanalyse av hvordan unge opplever situasjonen med å være syk og under arbeidsavklaring* [Doktorgradsavhandling]. OsloMet.
- Johannessen, A., Christoffersen, L. & Tufte, P. A. (2016). *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode* (5. utg.) Abstrakt.

- Kleppe, L. C. & Glemmestad, H. (2019). Arbeidsinkludering i sosialt arbeid. I H. Glemmestad & L. C. Kleppe (Red.), *Arbeidsinkludering i sosialt arbeid* (s. 15-24). Fagbokforlaget.
- Landsorganisasjonen i Norge (LO). (2022). Unge – psykisk helse, arbeid og utdanning. *Samfunnspolitisk avdeling*.
<https://www.lo.no/contentassets/a9f89fcb9fa64ebcb8536d67dab64d0e/samfunnsnotat-nr-2-22---unge--psykisk-helse-arbeid-og-utdanning.pdf>
- Leseth, A. B., Vilhena, S. & Gjersøe, H. M. (2020). Aktivitetspliktens innside og utside. *Tidsskrift for velferdsforskning*, 23(2), 126-139. <https://doi.org/10.18261/issn.0809-2052-2020-02-04>
- Levin, I. (2015). Sosialt arbeid som et spenningsfelt. I I. T. Ellingsen, I. Levin, B. Berg & L. C. Kleppe (Red.), *Sosialt arbeid: en grunnbok* (s. 36-46). Universitetsforlaget.
- Lidén, H. & Trætteberg, H. S. (2019). *Aktivitetsplikt for unge mottakere av sosialhjelp: Delrapport 1* (Rapport 2019:12). Institutt for samfunnsforskning.
https://samfunnsforskning.brage.unit.no/samfunnsforskning-xmlui/bitstream/handle/11250/2601413/Rapport_12_19_Aktivitetsplikt_for_unge_mottakere_av_sosialhjelp.pdf?sequence=2&isAllowed=y
- NAV. (2024a, 15. april). *Mottakere av arbeidsavklaringspenger (AAP)*.
<https://www.nav.no/no/nav-og-samfunn/statistikk/aap-nedsatt-arbeidsevne-og-uforetrygd-statistikk/arbeidsavklaringspenger>
- NAV. (2024b, 6. februar). *Oppfølging av unge i NAV i Oslo*.
<https://www.nav.no/no/lokalt/oslo/satsinger-og-aktiviteter/oppfolging-av-unge-voksne-i-nav-i-oslo>
- Olesen, E. S. B. (2018). Medbestemmelse og umyndiggjøring. *Tidsskrift for velferdsforskning*, 21(4), 330-346. <https://doi.org/10.18261/issn.2464-3076-2018-04->
- Qery. (2024, mars). *Arbeidsmarkedet i Norge: Arbeidsledighet*. <https://qery.no/data-tracker-arbeidsmarkedet-i-norge/arbeidsledighet/>
- Rønning, R. (2007). Brukermedvirkning og empowerment – gammel vin på ny flaske?. I O. P. Askheim & B. Starrin (Red.). *Empowerment: I teori og praksis* (s. 34-44). Gyldendal akademisk.

- Simson, K. V. (2023). *Hva virker for hvem? Kunnskapsoversikt over effekter av aktiveringstiltak på sysselsetting og arbeidstilbud. Norske erfaringer.* (NAV rapport nr. 1). NAV. <https://www.nav.no/no/nav-og-samfunn/kunnskap/analyser-fra-nav/nav-rapportserie/hva-virker-for-hvem-kunnskapsoversikt-over-effekter-av-aktiveringstiltak-pa-sysselsetting-og-arbeidstilbud.norske-erfaringer>
- Skårdalsmo, K. (2024, 23. januar). Høyre-forslag: Skrot full uføretrygd for de under 30. *NRK*. <https://www.nrk.no/norge/hoyre-forslag-skrot-full-uforetrygd-for-de-under-30-1.16717473>
- Sosialtjenesteloven. (2009). *Lov om sosiale tjenester i arbeids- og velferdsforvaltningen* (LOV-2009-12-18-131). Lovdata. https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2009-12-18-131/KAPITTEL_4#KAPITTEL_4
- STAMI NOA. (u.å.) *Tilknytning til arbeidslivet*. <https://noa.stami.no/om-arbeidsstyrken/tilknytning-til-arbeidslivet/>
- Statistisk Sentralbyrå. (2024a, 25. april). *Arbeidskraftundersøkelsen*. <https://www.ssb.no/arbeid-og-lonn/sysselsetting/statistikk/arbeidskraftundersokelsen>
- Statistisk Sentralbyrå. (2013, juni). *Ungdoms levekår*. <https://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/attachment/117607?ts=13f13996378>
- Statistisk Sentralbyrå. (2024b, mars). *Arbeidsledighet i Norge*. <https://www.ssb.no/arbeid-og-lonn/sysselsetting/artikler/arbeidsledighet-i-norge>
- Statistisk Sentralbyrå. (2024c, mars). *Fakta om arbeidsmarkedet*. <https://www.ssb.no/arbeid-og-lonn/faktaside/arbeid>
- Terum L. I., Tufte, P. A. & Jessen, J. T. (2012). Arbeidslinja og sosialarbeiderne. I S. Stjernø & E. Øverbye (Red.), *Arbeidslinja: arbeidsmotivasjon og velferdsstaten* (s. 79-93). Universitetsforlaget.
- Tesli, M. S., Kirkøen, B., Handal, M., Torvik, F. A., Odsbu, I. & Knudsen, A. K. S. (2023, 17. august). *Psykiske plager og lidelser hos voksne*. Folkehelseinstituttet. <https://www.fhi.no/he/folkehelse rapporten/psykisk-helse/psykiske-lidelser-voksne/?term=>
- Weihe, H. J. W. (2019). I ditt ansikts sved skal du tjene ditt brød. I H. Glemmestad & L. C. Kleppe (Red.), *Arbeidsinkludering i sosialt arbeid* (s. 223-238). Fagbokforlaget.

- Øverbye, E. & Stjernøe, S. (2012). Arbeidsmotivasjon, arbeidslinje og velferdsstat. I S. Stjernø & E. Øverbye (Red.), *Arbeidslinja: arbeidsmotivasjon og velferdsstaten* (s. 15-26). Universitetsforlaget.
- Øversveen, E. & Forseth, U. (2018). Fremmed i NAV. *Norsk sosiologisk tidsskrift*, 2(4), 5-24. <https://doi.org/10.18261/issn.2535-2512-2018-04-0>
- Åsheim, H. (2018a). Aktivitetsplan som styringsverktøy. *Søkelys på arbeidslivet*, 35(4), 242-258. <https://doi.org/10.18261/issn.1504-7989-2018-04-0>
- Åsheim, H. (2018b). Den institusjonelle utholdenheten. *Tidsskrift for velferdsforskning*, 21(3), 257-270. <https://doi.org/10.18261/issn.2464-3076-2018-03-05>
- Åsheim, H. (2019). «Du vil ha behov for ytterligerearbeidstrening». En studie av begrunnelser i arbeidsavklaringsprosess. *Norsk sosiologisk tidsskrift*, 3(4), 238-253. <https://doi.org/10.18261/issn.2535-2512-2019-04->

7.0 Søkelogg

Dato/nr. for søk	Database	Søkeord	Avgrensninger	Treff	Utvalgte kilder	Type materiale
09.02 / søk nr. 1	ORIA	"arbeidslinja" AND "unge arbeidsledige"	Ingen	1	1	Vitenskapelig artikkel
09.02 / søk nr. 2	ORIA	"arbeidslinja"	Norsk fagbibliotek	202	4	Vitenskapelige artikler
09.02 / søk nr. 3	ORIA	"arbeidslinja" AND "unge"	NTNU Universitetsbibliotek	7	3	Vitenskapelige artikkel og Ph.d.
10.03 / søk nr. 1	ORIA	"vilkår" AND "aktivitet*" AND "ung*"	Norske fagbibliotek og trunkering	157	1	Vitenskapelig artikkel
10.03 / søk nr. 2	ORIA	"vilkår" AND "aktivitetsplikt" AND "unge voksen"	Norske fagbibliotek (droppet trunkering)	2	1	Vitenskapelig artikkel
10.03 / søk nr. 3	ORIA	"unge voksne" AND "aktiverings*" AND "NAV"	Norsk fagbibliotek og trunkering	3	0	
10.03 / søk nr. 4	ORIA	"ung*" AND "aktivering*" AND "NAV"	Norsk fagbibliotek og mer trunkering	20	1	Vitenskapelig artikkel
10.03 / søk nr. 5	ORIA	"ung*" AND "aktivitetsplikt" AND "Nav"	Norske fagbibliotek og trunkering	18	5	Vitenskapelige artikler og rapport
10.03 7 søk nr. 6	ORIA	"unge voksne" AND "Nav" AND "aktivitetsplikt"	Norske fagbibliotek (uten trunkering)	4	2	Vitenskapelige artikler
15.03 / søk nr. 1	ORIA	"empowerment" AND "myndiggjøring"	NTNU Universitetsbibliotek og bøker	83	1	Fysisk litteratur

15.03 / søk nr. 2	ORIA	"empowerment " AND "sosialt arbeid"	NTNU Universitetsbibliot ek og bøker	67	2	Fysisk litteratur
15.03 / søk nr. 3	ORIA	"empowerment " AND "NAV" AND "aktivitst*"	Norske fagbibliotek og trunkering og artikkel	1	1	Vitenskapelig artikkel

